

VARJU TERÉZIA:

Az orosz pártosodás jellemzői

Dolgozatom témája az orosz pártrendszer, a pártosodási folyamat, ennek kapcsán az utóbbi tíz év változásai, történései, pártjai. Ennek keretein belül a pártrendszer háttérül szolgáló politikai kultúra jellegzetességeit igyekszem feltárni, elemzem a választási rendszert, amely alakítja a pártrendszert, a választási kampány szabályait és jellegzetességeit.

Vizsgálódásaim során az orosz pártosodás jellegzetességeit keresem, de igyekszem feltárni a kialakulási és fejlődési folyamatokat is, az egyes résztvevők helyzetének alakulását, és arra keresem a választ, hogy hol tart és merre halad ez a folyamat. Mindezek alapján arra keresem a választ, hogyan alakul át az egypártrendszer többpártrendszerre, milyen szabályozási keretek hatnak erre a folyamatra, hogyan határozza meg a pártrendszert a politikai kultúra és ez milyen egyedi jellegzetességeket hordoz magában, mi jellemzi az orosz társadalmat.

Felteszem a kérdést, milyen a mai orosz politikai rendszer, igyekszem ezt tudományosan meghatározni, ennek fényében rámutatok ezen rendszeren belül a parlament szerepére. A választásokhoz kapcsolódóan elemzem a meghatározó politikai szerveződések, az egyes pártok helyzetét, szerepét, milyenségét. Míg a történeti elemzés során folyamatában mutatom be a pártrendszer jelenségeit, addig a liberalizmusról és a baloldaltól szóló fejezetekben a két csoport általános jellemzőit keresem, helyzetüket elemzem.

A kormányzati rendszer

Az orosz politikai életet nagyban befolyásolja a *hatalmi ágak* viszonya. A legcsekélyebb hatalommal Oroszországban a bírói hatalom rendelkezik. Létezik egy korlátozott hatáskörű *alkotmánybíróság*, ahová állampolgárok nem fordulhatnak közvetlenül, az utólagos vizsgálat joga illeti csak meg, csupán jogértelmezést folytat más politikai intézmény vagy csoport kérésére. A bírói hatalom elvileg független, de nem képez sem féket, sem ellensúlyt a másik két hatalmi ággal szemben.

A *törvényhozó hatalomnak* nincs a végrehajtó hatalmat ellenőrző funkciója.

Az Orosz Föderáció *elnökének* viszont széles hatásköre van. Közvetlenül választott, ami nagy legitimitációt biztosít neki, ő elnököl a kormány ülésin, kinevezi a miniszterelnököt, dönt a kormány lemondásáról, jelöltet állít az Alkotmánybíróság, a Legfelső Bíróság és a Legfőbb Ügyész tisztségeire. Feloszlathatja az Állami Dumát, népszavazást írhat ki, törvénytervezetet terjeszthet a Duma elé. Jogosult az illetékes bíróság döntéséig felfüggeszteni a régiók végrehajtó szervei által a kibocsátott aktusok hatályát, ha azok ellentétesek az alkotmánnyal, a szövetségi törvénnyel. Rendeletet adhat ki, amit a gyakorlatban elég sűrűn meg is tesz.

Felmentése sem egyszerű. A két kamara 2/3-os többséggel kell, hogy megszavazza, erre akkor kerülhet sor, ha az alkotmánybíróság megfelelő záradékkal látja el és különbíróság határoz róla és a vádtól a határozatig 3 hónap áll rendelkezésre lefolytatni az eljárást. De a törvényhozás csak egyetértést nyilváníthat a miniszterelnök és a kormány kinevezése kapcsán. Ezenkívül ha a törvényhozás egy törvényt megszavaz, de az elnök elutasítja az aláírását, a teljes törvényhozás 2/3-a kell a törvény újbóli elfogadásához. Ha az *elnök* által kinevezett kormányt a Duma háromszor elutasítja, az elnök feloszlathatja a Dumát és új választásokat írhat ki.

Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az elnök jelöli ki a kormányt a parlament utólagos jóváhagyásával. Bizalmatlansági indítvány esetén a kormány megteheti, hogy nem fogadja el, ekkor ha 3 hónapon belül újabb indítványt nyújtanak be ellene, az elnök lemondhatja a kormányt és feloszlathatja a Dumát. Az elnöki rendeletek nagy száma még az előbbiekkal párosulva egyben azt jelenti, hogy a törvényhozó ha-

talom gyenge és nem képezi ellensúlyát az elnöki hatalomnak, ami viszont erős és széles hatáskörrel bír.

A miniszterelnök csak indirekt felügyeletet gyakorol a minisztériumok felett. A kormányzat és a kormányzati hivatal, bár külön létezik, függ az elnöki hivataltól, rendeleteit az utóbbinak jóvá kell hagynia. Az elnöki hivatal szerkezetében és feladataiban megduplázza a minisztériumokat. A hivatal felelős az elnök érdekeinek képviseléséért a parlamenti törvényalkotás során, tanácsokkal látja el az elnököt. Széles törvényalkotási jogköre van az elnöknek minden területen, ami nem ütközik a hatályos törvényekkel, az elnöki és kormányzati rendeletek határozzák meg az állampolgárok jogait és kötelezettségeit.

Ennek értelmében nem beszélhetünk se a hatalmi ágak elválasztásáról, se azok egyensúlyáról. Ez a pártrendszer tekintetében is jelentős következményekkel jár, mivel a parlament gyenge szerepe gyengíti legitimitását, ezzel együtt a pártokét is. Viszont az elnök irányítása alatt tarthatja a folyamatokat, segítheti egyes pártok kormányra kerülését, és megakadályozhatja másokét, mint ahogy ez történt is 1995-ben, amikor a parlamenti mandátumok 47 százalékát birtokló baloldal nem kapott pozíciókat a hatalomban.

Az orosz politikai rendszer *elméleti keretek*be sorolása nem egyszerű dolog. Sartori 1993-ban az alkotmány meghozatalakor úgy vélte, hogy félelnöki rendszernek mondható, de bizonyos momentumokban hajlik az elnöki dominancia felé. Az azóta elmúlt évek azt mutatják, hogy a gyakorlat ez utóbbit igazolta. Az írott alkotmány szerint erősen megnyirbált jogosítványokkal bíró parlament az anyagi alkotmány tereén már teljesen kiüresedett, az elnöki hatalom viszont erős, legitimáción és tekintélyen alapul. A félelnöki rendszer azon kritériumainak megfelelne az orosz rendszer, hogy az alkotmány szabályozza az elnök és a kormány közötti hatalommegosztást, de nem állja meg az a helyét, hogy a miniszterelnöknek stabil parlamenti támogatással kell rendelkeznie, és hogy az elnök kormányozni csak a kormánnyal tud.

Az orosz politikai gyakorlat ennek éppen az ellenkezőjét igazolja: a kormány teljes egészében függ az elnöktől, viszont független a parlamenttől. Az elnöki rendszer jellemzői viszont egyértelműen kimutathatóak: a kormányt nem a parlament iktatja be és váltja le, a kormányok elnöki hatáskörbe tartoznak, a kormány tagjait az elnök tetszése szerint nevezi ki és váltja fel, a végrehajtó hatalmat lényegében az elnök irányítja, az államfőt a nép választja.

Továbbá igaz rá, hogy a parlament bizalmatlansági indítvánnyal nem foszthatja meg mandátumától az elnököt, és bár az írott alkotmány szerint a kormány ellen beadhat a parlament bizalmatlansági indítványt, de ez a jogosítványa erősen korlátozott, mivel az elnöknek jogában áll nem egyetérteni az indítvánnyal. Ezzel az ak-tussal egyszerűen semmissé nyilváníthatja a parlament akaratát tükröző indítványt. Ezenkívül az orosz elnök az elnöki rendszer kritériumainak megfelelően elnöki és egyéb módon irányítja az általa kinevezett kormányokat. A parlament nem avatkozhat be a végrehajtó hatalom szférájába. Az elnöknek viszont hatáskörébe tartozik a törvénytervezetek beterjesztésének és rendeletek kibocsátásának joga. Elterjedt gyakorlat az elnöki rendeletekkel való kormányzás.

Összefoglalva megállapítható, hogy az 1993-as alkotmány egy erős elnöki hatalom felé hajló félelnöki rendszert teremtett, amit a gyakorlatban az erős elnökök az alkotmány keretein belül maradván eltoltak elnöki irányba azzal, hogy a parlament eredetileg is szerény és korlátozott hatásköreit kiüresítették, ezzel megeremtvén az anyagi alkotmány szerint elnökiként működő politikai rendszert.

A politikai kultúra

Az országban a népesség 75 százaléka él a szegénységi szint körül. A nagyfokú szegénység, a korrump privatizáció a tömeget *elidegenítette* a politikusoktól. Nincs konszenzus a politika fő kérdéseit illetően sem, nagy azok aránya, akik úgy gondol-

ják, hogy az ország nem jó úton halad, és a reformokat szívesen leállítanák. Nagy a bizonytalanok aránya is, akik passzívan, nézőként követik az eseményeket.

A demokráciával szembeni elvárások nagy része nem valósult meg Oroszországban. Ennek eredményeként az oroszok közel 60 százaléka érezi úgy, hogy csalódott a demokráciában, reményei nem teljesültek be. Ezenkívül az emberek nem bíznak a politikai intézményekben (pártok, parlament) sem.

Ellentétben a legtöbb közép-kelet-európai volt kommunista országgal, Oroszországban még mindig nem alakult ki működő strukturált pártrendszer. Kevés olyan párt van, amely nemzeti támogatottságot élvezne, a hatalom erősen perszonalizált.

Hiányzik a bizalom a vezetők és a vezetettek között. Létezik a társadalom csúcán egy aktív politikai és társadalmi élet, az alján pedig kiterjedt informális hálózatok léteznek, amelyek baráti és ismeretségi kapcsolatokon alakulnak, de a csúcs és az alapzat közötti kapcsolat kevés és a bizalom hiánya jellemzi.

A demokrácia és a kapitalizmus eszméje definiálatlan az oroszok fejében, éppen ellentéte azoknak az értékeknek, amelyek az orosz nemzeti tudat magját formálják. Jó példája ennek, hogy az oroszok piacgazdaságot akarnak, de nem akarnak szabad árakat, munkanélküliséget.

A politikai kultúra vonatkozásában el kell különíteni három dolgot. Egyrészt az orosz polgároknak létezik egy pozitív ideája a demokráciáról, emellett él egy negatív vélemény az általuk megtapasztalt demokráciáról, és létezik egy gyakorlat, amelyben a pártok és a szavazók kapcsolata gyér, az orosz emberek demokratikus cselekvése pedig kezdetleges. A társadalom gyökereinél van a probléma, mivel az orosz társadalom struktúrájának meghatározója a városi kultúra gyengesége, a civil intézmények ill. a polgárság hiánya. A társadalom középső és felső rétegeit a korporatizmus és az oligarchikus karakter jellemzi. Ideológiaként a demokrácia csak a politikai napirenden fordul elő, a rezsím fő ideológiája a nagyhatalmiság és a mérsékelt nacionalizmus.

Imitált demokrácia az orosz, a demokrácia alapfeltételül szolgáló civil társadalom alig létezik, a rezsím legitimitációja nem széleskörű társadalmi támogatottságból származik, hanem a politikai és gazdasági intézmények felett gyakorolt ellenőrzésből.

A többpártrendszer kialakulása

1989 után nagy számban jelentek meg különféle politikai csoportosulások. Az ideológiai skála a monarchistáktól az anarchistákig terjedt. A pártok bázisa kezdetben differenciálatlan, taglétszámuk csekély volt. Egyfajta protopártok volt, tagságukat különböző rokon- és ellenszenvek tartották egyben, politikai programjaik kidolgozatlanok voltak.

Az 1993. decemberi választások az új alkotmány kialakulásával egyidőben folynak, tehát a mai politikai rendszer létrejöttének pillanatában, ekkor tűnnek fel azok a politikai erők, amelyek a későbbiekben majd meghatározóvá válnak, és egyúttal ezek az első szabad, versengő választások. Ezt a parlamentet csupán két évre választották és a következő választást 1995-re tűzték ki.

Az 1993-as választások jellemzője, hogy a hatalomhoz közelálló mozgalmak kaptak támogatást, ők tudtak információs hálózatot kiépíteni, a többi párt hátránnyal indult. Orosz magáncégek és üzletemberek több párt választási kampányát is finanszírozták, cserébe jövődöbeli megrendelésekért. A Gajdar-féle szövetség volt a legjobb helyzetben pénzforrásait tekintve, és a televíziós szereplések idejét tekintve is. *1993-ban* a 130-at is meghaladó engedélyezett párt és mozgalom volt, ebből a választásokon való indulásra, országos lista állítására jogot 13 párt és tömörülés kapott. Eredményei alapján ebből 10 párt és tömörülés kerül be a parlamentbe.

1993-as választásokon a Zsirinovszkij-féle Oroszország Liberáldemokrata Pártja alakíthatta a legnagyobb frakciót. Meghatározó erő volt még ekkor a Jegor Gajdar vezette Orosz Választás Pártja és a Gennagyij Zjuganov vezette Kommunista Párt.

Az 1993-as választásokon 4 nagyobb ideológiai csoportosulás jutott be a parlamentbe:

1. Liberális és reformpártok:

„Oroszország Választása” Blokk (Gajdar vezetésével) Programjának központjában a radikális piaci reformok bevezetése állt, a magánvállalkozások számára stabil piaci viszonyok létrehozása, az adóterhek csökkentése, az állami szerepvállalás csökkentése a gazdaságban, a civil társadalom megteremtése, a kisebbség védelme. *Oroszország Demokrata Pártja*, melynek élén 1994 végéig Travkin állt. Vállalkozásbarát, piaci reformok mellett elkötelezett, szociálisan érzékeny ez a párt.

2. Szocialista, kommunista baloldal:

Az *Oroszországi Föderáció Kommunista Pártja* (Zjuganov) A párt elutasítja a radikális reformokat, a sokkterápiát. Elfogadja a többpártrendszer és a vegyes tulajdonra épülő gazdasági berendezkedést, azonban a közösségi tulajdonforma primátusát vallja. A parlamentnek felelős kormányt szeretne, a rabló privatizáció leállítását.

Az *Oroszország Agrárpártja* a parasztság, az agráripár dolgozóinak érdekeit képviseli. A termelők ingyenes földhöz juttatása mellett száll síkra.

3. Nemzeti (jobboldali) pártok:

Oroszország Liberális Demokrata Pártja (23%, 59 fő) Hivatalos programja: orosz nemzeti megújulás, nemzeti érdekek képviselete posztszovjet térség békés újraegyesítése, elutasítja a nemzetiségi autonómiát, a határontúli orosz lakosok érdekeinek képviseletét hirdeti (Zsirinovszkij).

Oroszországi Össznépi Szövetség Mandátumokhoz csak egyéni jelöltek révén jutott (14 fő). 1994 elején párttá alakult. Fő feladatának az egykori Szovjetunió bázisán létrehozandó föderációs állam megteremtését tartja (Bahurin).

4. Balközép:

Az *Oroszország Egységének és Egyetértésének Pártja* programja szerint konzervatív, reformelkötelezett, a szociálisan érzékeny gazdasági berendezkedést pártolja, nemzetiségi önszerveződések támogatója, kiáll a vállalkozások és a stabil jogi környezet megteremtése mellett (Sahraj).

Az Állami Dumában még ezen kívül különböző csoportok is alakultak az egyéni kerületekben mandátumot szerettekéből:

Liberális, demokrata programmal:

A *December 12-ike Liberális-Demokrata Szövetség* szerint Oroszországnak nagyhatalmi külpolitikát kell folytatni, védelmezni a határon túli oroszajkúak jogait. Agrártámogatási rendszert szorgalmaz ill. pártolja az infláció elleni küzdelmet.

Az *Oroszország Asszonyai Politikai Mozgalom* programja szerint a politika nem a hatalomért folytatott harc, hanem a béke és a nemzeti egyetértés elérésének eszköze. *Javlinszkij-Boldirjev-Lukin Tömörülés*. Alapelvei: a hatalmi ágak valós elkülönítése, az orosz államiság megszilárdítása, hatékony piacgazdaság (Lukin).

Az 1995-ös választások

Az 1995-ös választásokon 11 **demokrata vagy reformista csoportosulás** indult, amelyek közül az *Oroszország Demokratikus Választása – Egyesült Demokraták* érte el a legjobb eredményt. Ide tartozik a *Jabloko* (alma) párt is Grigorij Javlinszkij vezetésével, aki a gazdasági reform támogatója, a Jelcin-adminisztráció politikájának kritikusa.

A kormánypárti centrum az *Otthonunk Oroszország* körül alakult, amely 1995 tavaszán jött létre a Csernomirgin kormányzatot támogató politikai mozgalomként, hogy biztosítsa a Duma képviselői helyeiért folytatott választásokon a Csernomirgin kormányzat fennmaradását. A szervezet az elnökválasztáson Jelcin elnök kampányának biztosított alapot. Szergej Sahraj neve által fémjelzett *Oroszország Egységének és Egyetértésének Pártja* (PRES) szintén a kormányzatot támogató csoportosulás.

Nemzeti-patrióta elnevezéssel több párt illelhető. Ilyen az *Orosz Közösségek Kongresszusa*, mely 1993 márciusában alakult a föderáción kívül élő oroszok képviselőjére és mérsékelt nacionalista pártként működik. További nemzeti-patriotista párt a *Gyerzsava (Nagyhatalom) Alexandr Ruckoj* elnök vezetésével és Zsirinovszkij *Liberális Demokrata Pártja*.

A pártok legkonvencionálisabb csoportja a **kommunista-agrár baloldal**, ahol a legfontosabb az *Orosz Föderáció Kommunista Pártja* (KPRF), amely 1990-ben alakult Gennagyij Zjuganov vezetésével. Jellegzetessége, hogy az egyetlen párt, amely nagy, kb. félmillió tagssággal rendelkezik, helyi aktivisták szervezeteivel szerte az országban. Programja alapján szociális, gazdasági jogokat szeretne a dolgozó embereknek biztosítani, a stratégiai szektorokat újra nemzeti tulajdonba kívánja venni.

Az *Agrárpárt* 1993-ban alakult az állami és szövetkezeti gazdaságok képviselőjére.

Két másik csoport sorolható még ide, a *Hatalmat a Népnek!* Nyikolaj Rizskov vezetésével és a *Kommunisták-Dolgozó Oroszország a Szovjetunióért*.

Az 1995-ös választások a baloldal győzelmét hozták, kifejezetten a KPRF-ét, amely a parlamenti helyek több mint 1/3-át szerezte meg. A többi baloldali párt nem érte el az 5 százalékos küszöböt, míg a helyi támogatásnak köszönhetően az egyéni kerületekben az Agrárpárt és a Hatalmat a Népnek! 20 illetve 9 mandátumot szerzett. Második helyen végzett a pártlistán Zsirinovszkij Liberális Demokrata Pártja 11 százalékkal, ami egyébként megfelel a két évvel korábbi eredményének. A választások a Jabloko viszonylagos sikerét hozták. Az 5 százalékos küszöböt az Otthonunk Oroszország lépte még túl. A parlament ideológiai megoszlása következőképpen alakult: baloldalon a KPRF, az Agrárpárt, valamint a Hatalmat a Népnek! néhány képviselője foglalt helyet, a centrumban az Otthonunk Oroszország, a liberális-demokrata táborban a Jabloko és az Oroszország Demokratikus Választása, a nemzeti táborban pedig a Liberális Demokrata Párt.

A választásokon a múlthoz való visszatérés igénye is megjelent a sztálinista Kommunista Dolgozó Oroszország Blokkjára leadott szavazatok formájában, amely több szavazatot kapott, mint az Oroszország Demokratikus Választása.

A liberális illetve reformpártok közül csak a Jabloko lépte át az 5 százalékos küszöböt. Érdekes megfigyelni a szavazatok területi megoszlását is. Pártlistán az Otthonunk Oroszország Moszkvában nyert, a Jabloko Szentpétervárott, a Kommunista Párt 62 régióban, az LDPR pedig 13, főleg messze északi régióban.

Az 1999-es választások

1999-ben az jellemezte a választási kampányt, hogy a pártok választási blokkok létrehozására törekedtek, élükön egy-egy közismert személlyel. Ilyen a *Szülőföld – Egész Oroszország* Primakovval az élen, amely balközép pártként határozta meg magát. A baloldal Győzelem néven blokkot alkotott. A liberálisok megosztottak voltak, a pártok külön indultak, ide tartozik a Gajdar-féle *Igaz Űgy*, Kirijenko vezette *Új Erő*, és a Javlinszkij féle Jabloko.

A Putyin mögött álló Jegyinsztvo, azaz *Egység*, vagy más néven Medvegy, azaz medve frakció 23,6 százalékot szerzett az 1999-es választásokon, jelentős erőt képviselve ezzel a parlamentben. A Gennagyij Zjuganov vezette Kommunista Párt, a KPRF 24,3 százalékkal és 46 egyéni kerületi győzelmével körülbelül 100 fővel bír a parlamentben, ezzel ez a legnagyobb frakció.

A Primakov vezette Szülőföld – Egész Oroszország párt eredménye 12% listán és 30 fő egyéni képviselő. A Kirijenko-féle Jobboldali Erők Szövetsége 8,7 százalékot ért el, ezen felül 5 képviselője került be egyénileg. Grigorij Javlinszkij Jabloko nevezetű tömörülése 6,1 százalékot ért el listán és néhány egyéni jelöltje került be a parlamentbe. Zsirinovszkij pártja 6 százalékot teljesített listán.

Csernomirgyin Otthonunk Oroszország elnevezésű mozgalma listán kudarcot vallott, 7 képviselője került be egyénileg. A választásokon a részvételi arány meghaladta a 60 százalékot.

Ennek alapján a Duma felállása a következő:

A baloldalon helyezkedik el az Agrár-ipari Csoport (35 fő) és a Kommunista Párt (KPRF 81 fővel). A jobboldalon a Jabloko (21 fő) és a Jobboldali Erők Szövetsége (33 fő). A centrumban a Szülőföld-Egész Oroszország (43 fő) és az Oroszországi Régiók Csoportja (40 fő). A Putyin táborba tartozik a Medvegy (81 fő), a Népképviselői Csoport (58 fő) és a Zsirinovszkij-féle LDRP (17 fő). Ez utóbbi képezi a kormányoldalt.

A parlamentbe 6 párt került be, 9 frakció alakult. Az eredmények azt mutatják, hogy a baloldal 1999-re veszített addigi dominanciájából. A politikai történések alapján viszont az látszik, hogy parlamenti szerepét sikerül megőriznie a Kommunista Pártnak, mivel a Putyin tábor belevette a parlamenti tisztségek feletti osztozkodásba.

9 frakcióval a parlament erősen frakcionalizált, és mivel ebből a kormány táborába csak 3 tartozna és így a kormánynak kétoldali ellenzéke lenne, ezért a KPRF-t is bevonták a kormányba, ezzel csökkentették az ellenzék erejét és biztosíthatták a parlamenti többséget. Már ez az esemény jelzi a pártrendszer konszolidációját.

Összefoglalás

2000-ig a harmadik demokratikus választást is megtartották és a fő politikai szereplők hisznek benne, hogy az egyetlen legitim eszköz a hatalom gyakorlására a választás. Az elit soraiban nagyobb a konszenzus a piacról és a demokráciáról, a társadalom más részeiben kevésbé, de a nyugathoz csatlakozást a társadalom többsége nemzeti érdekeknek tekinti.

A pártok számának csökkenése segítheti az orosz pártrendszer konszolidációját. Az extrém, rendszerellenes pártok vagy marginalizálódnak, vagy átalakultak, vesztek szélsőséges elemeikből. A Kommunista párt 20% körüli, a Jabloko 10% körül mozgó, a hatalom pártjának 10-24 százalékos eredménye azt mutatja, hogy nincs egy párt, amely képes lenne domináns pozícióba jutni. Az orosz demokráciára nézve a rossz gazdasági helyzeten túl a legnagyobb kihívást a pénzügyi oligarchiák és autoritárius politikusok szövetsége jelentheti.

Az orosz pártok minimum 3 blokkot alkotnak: a reformpártit, a reformellenest és a centristát. Ezenkívül tehető egy a nyugati tipológiákhoz inkább közelítő besorolás is, amely szerint vannak liberális (demokrata), centrum-, baloldali és nemzeti pártok. Ezek közül a centrumban alakult ki a hatalom pártja, emellett a nemzeti pártokat képviselő LDPR mindig a kormányt támogató pozícióban foglal helyet a parlamentben. Ez a felsorolás csak a parlamenti pártokra igaz, mivel a politikai paletta spektruma ennél szélesebb.

Az orosz pártrendszer sokdimenziós, a parlamentben is több mint 5 párt található, mely rendelkezik is koalíciós és zsarolási potenciállal, tehát számszerű formátuma alapján a *szélsőséges pluralizmus* képviselője, mechanizmusa alapján *polarizált pluralizmus uralkodó párttal*. Ez a rendszer nem túl stabil. A jobb és baloldali ellenzék nincs olyan helyzetben, hogy erőiket egyesítve kormányalternatívát kínáljanak, inkább a két ellenzék egyike jut megegyezésre a kormánnyal. A *centrumban elhelyezkedő párt* nem cserélődik a hatalomban, az képezi minden többség sarkpontját.

A pártosodás folyamatában megfigyelhető, hogy viszonylag csökkenő mértéket mutat a parlamenti pártok száma, ezek 1995 óta már valódi pártszerveződést mutatnak, bár a választási szövetségek formája erősödött, de ezek mögött már pártok állnak. Emellett állandósult az a jelenség, hogy a kormány illetve az elnök támogatására kevéssel a választások előtt pártot alakítanak, ami a választásokon utóbb jól szerepel. Ennek oka az erős végrehajtó hatalomban keresendő, amely elég legitimációval rendelkezik ahhoz, hogy támogatottságát megossa egy párttal is, és ezzel sa-

ját pozícióját is erősítse. Ez az átruházott legitimáció, és az állami juttatások aránytalan nagysága vezet végül a kormánypártinak nevezhető párt választási sikeréhez.

Ez a jelenség, az *uralkodó párt* léte egyértelműen az elnöki hatalom túlsúlyának és az ellensúlyok hiányának, továbbá a politikai kultúrának a következménye. Mindemellett megfigyelhető egy stabil pártrendszer kialakulásának lehetősége, amely – bár polarizált és nem megfeleltethető a nyugati mintáknak – mégis a demokrácia helyi formájának letéteményese lehet.

Oroszország egész történelme folyamán teljesen más utakon járt, mint a nyugati demokráciák. Sohasem rendelkezett autonóm egyházzal, nem érintette a reformáció, se a felvilágosodás, nem szerzett tapasztalatokat a piacgazdaságban sem. Kevés vezetője rendelkezik demokratikus tapasztalatokkal, a vezetők a kommunizmusban szocializálódtak, a menedzsmentnek nincsenek piaci tapasztalatai, a dolgozók nem rendelkeznek motivációkkal. Az átmenet társadalmi és gazdasági áldozatai miatti elégedetlenség lehetőséget teremt a demokráciát kevésbé támogató, az orosz politikai kultúrában mélyen gyökerező nacionalista pártok térnyerésének.

A civil társadalom fejletlensége folytán a pártoknak természetesen nem alakulhatott ki még jelentős tömegbázisa.

Oroszország jellemzője mára a liberális gazdaságpolitika, a nagyhatalmi ambíciók, a durva központosítás és a tekintélyelvű politikai módszerek lettek. Putyin politikai modelljét az orosz politológusok irányítható demokráciának nevezik, mivel Putyin a korlátozott önállóságától is megfosztotta a kormányt és a parlamentet, a régiók vezetőinek nyakába pedig az államfőnek felelős helytartókat ültetett. Ezzel a meglévő intézményeket kiüresítve, maximálisan kiaknázza a politikai berendezkedésben rejlő lehetőségeket arra, hogy a hatalmat a saját kezében koncentrálja.

A pártrendszer és a politikai paletta folyamatosan változik, még alakulóban van, éppúgy, mint a háttérét képező politikai kultúra. De az is kétséges az adott viszonyok közepette, hogy vajon a jövőben milyen szerepet fognak játszani a pártok az orosz politikai életben, mivel jelenleg még nem élvezik a társadalom bizalmát, egyfajta legitimációs deficit lengi körül őket, míg fölöttük ott hatalmasodik a néha meggyengülő, de mindig újra erőre kapó elnöki hatalom, amely alkotmányosan is jelentősebb szereppel bír, a gyakorlatban pedig egyfajta Potyemkin-faluvá degradálja az orosz parlamentet. Mindez egészen addig így folytatódhat, amíg az orosz társadalom nem lép ki passzivitásából és nem sajátítja el a demokratikus politikai kultúrát, márpedig ez nem kis lépés lenne az autokratikus hatalom évszázadai után.